



Fülöp Mihály

„Az orosz medve nem jött be” – Sztálin és a finn fegyverszünet¹

A második világháború befejező szakaszában a szovjet érdekszférába utalt Finnország, Románia, Bulgária és Magyarország sorsa hosszú évtizedekre eldőlt. Sztálin a legyőzött, „volt ellenséges” államok európai helyét és szerepét a Moszkvában megkötött fegyverszüneti egyezményekben jelölte ki, megvonta határaikat, meghatározta állami függetlenségük és szuverenitásuk helyreállításának mértékét, külpolitikai orientációjukat, politikai berendezkedésük természetét, hatalomra juttatta kormányukat. Az északi ország az 1944. szeptember 19-i fegyverszünet aláírásával a többi, legyőzött, „balkáni” állammal szemben kivételes helyzetbe került: a Vörös Hadsereg nem szállta meg Finnországot. Sztálin a határok megvonásával, területek (Karélia és Petsamo) elcsatolásával és súlyos jóvátétellel büntette Finnországot, kül- és biztonságpolitikájában megkövetelte a Szovjetunióhoz való teljes igazodást, de politikai berendezkedését nem változtatta meg, nem erőltetett az országra szovjet típusú rendszert.

Milyen szerepet játszott Finnország kivételes helyzetének létrejöttében a téli háborúban tanúsított finn ellenállás? Sztálin Teheránban ismertetett békefeltételeit mennyiben mérsékelte Roosevelt és Churchill a szovjet balti térségi vezetői szerep elismerésével? Sztálin fegyverszünet vagy különbéke megkötésére törekedett Finnországgal? Miért valottak kudarcot Paasikivi fegyverszüneti tárgyalásai Moszkvában? Milyen szerepet játszott Mannerheim marsall az átállás sikerében? Miben különbözött a finn fegyverszünet a többi, Moszkvában megkötött (román, bolgár, magyar) fegyverszünettől? Írásomban ezekre a kérdésekre keresem a választ.

A finnek 1941 és 1944 között harmadik háborújukat vívták nagy szomszédjukkal. Az 1920-as tartui béke zárta az elsőt, az 1940. március 13-i moszkvai békeszerződés a másodikat. A Molotov–Ribbentrop-paktum megkötése után a Szovjetunió arra törekedett, hogy a finn függetlenséget felszámolja, az országot megszállja, és az Otto Kuusinen emigráns kommunista politikus által vezetett kormányt Finnországra kényszerítse. A téli háborúban

¹ Írásom FÜLÖP 2009 rövidített és átdolgozott változata. A finn fegyverszünetről lásd NEVAKIVI 1994: 91–115. A jóvátételről lásd HEIKKILA 1983. Nagy-Britannia szerepéről lásd AUNESLUOMA 2005 és POLVINEN 1986.

tanúsított finn ellenállás keresztülhúzta Sztálin számításait. A szovjet diktátor ugyan maximális céljait 1940. januárban kénytelen volt feladni, ám a Vörös Hadsereg túlerejével legyőzte a finneket. A moszkvai béke területek átengedésével járt, viszont Finnországot nem juttatta a balti államok sorsára, a Szovjetunióba való betagozásra.

A Szovjetunió német megtámadását követő napokban Molotov hivatalába kérte a finn, a magyar és a román követeket. Különböző ígéretekkel igyekezett a háborútól való távolmaradásra bírni országukat.² Ezzel párhuzamosan, 1941. június 25-én a szovjet haderő légi és tüzérségi támadást intézett Dél-Finnország ellen a karéliei határ mentén. A mézesmadzag és a furkósbot politikája hatástalan maradt. Finnország hadba lépett. A finn kormány hadműveleteit függetlenségi háborúja folytatásaként, állami létét védő igazságos harcnak tekintette. Helsinki saját felfogása szerint külön háborút vívott a szovjetek ellen a németek oldalán.

Sztálin teheráni békefeltételei

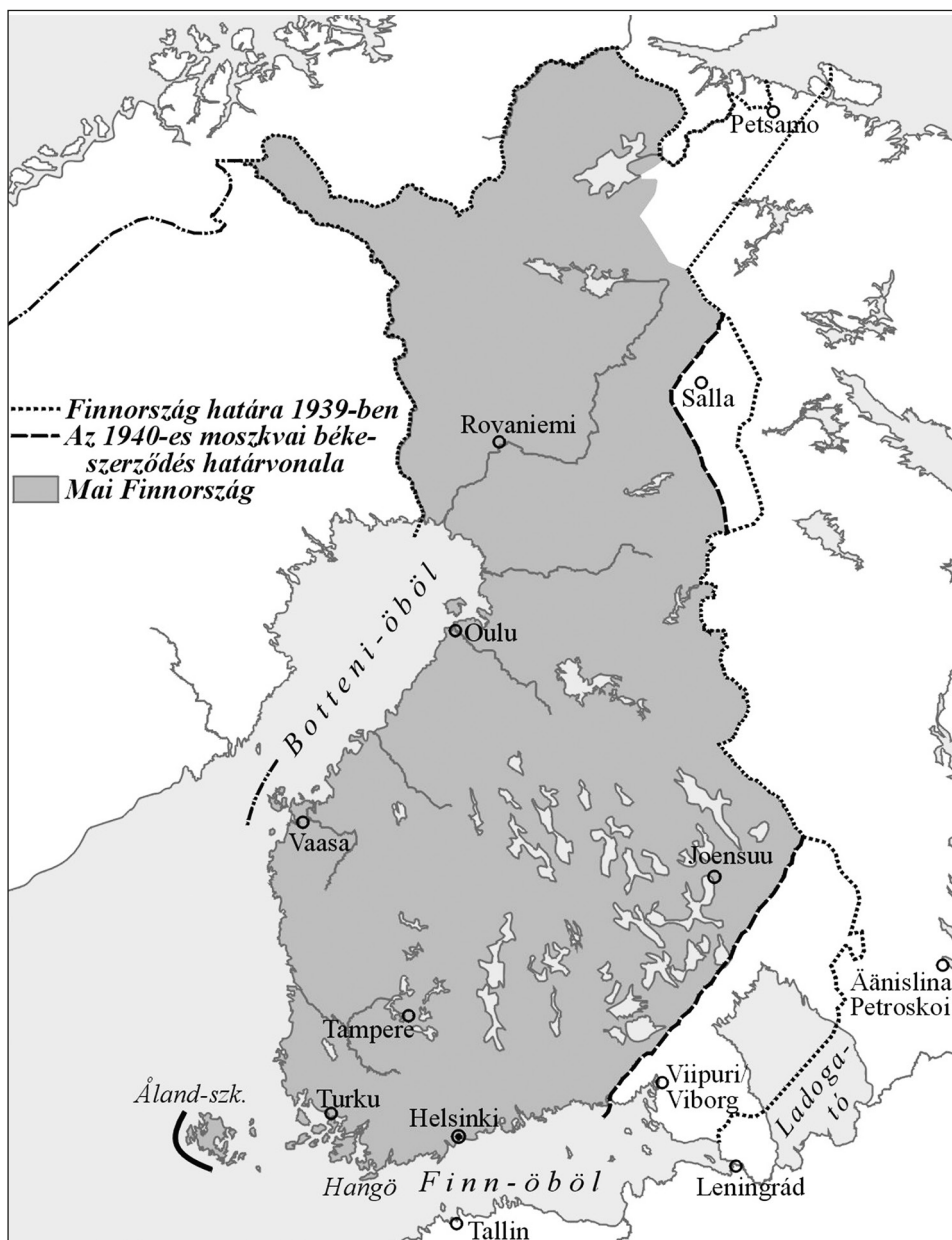
1943 őszén, az olasz fegyverszüneti egyezmények megkötését követően a náci Németország szövetségi rendszere omladozni kezdett. Sztálin különleges jelentőséget tulajdonított annak, hogy Finnországot „kiüsse” a háborúból, elérje Németországtól való leválasztását, semlegességének helyreállítását. A három nagy teheráni csúcstalálkozója előtt Finnország kiugrási terve Svédországnak a szövetségesek oldalára átállításával egy időben merült fel.

Szovjet részről Alexandra M. Kollontaj 1943. november 20-án Stockholmban közölte Boheman svéd külügyi államtitkárral, hogy ha Finnország meg akarja tárgyalni a békeszerződést, képviselőit Moszkvába várják. A kiugrás végrehajtására egyenesen Mannerheim marsallt szólította fel, biztosítva arról, hogy a Szovjetunió nem kívánja korlátozni az ország szuverenitását. A finn hadsereg főparancsnoka elfogadta az ajánlatot. Tárgyalási alapnak a téli háború előtti, 1939-es igazságos határokat tekintette.

Sztálin a finn válaszüzenetet a teheráni konferencia utolsó napján, 1943. december 1-jén, a búcsúébeden vitatta meg az amerikai elnökkel és az angol miniszterelnökkel.³ Sztálin Churchill és Rooseveltnél ismételt kérésére sem kötelezte el magát egyértelműen Finnország függetlenségének tiszteletben tartása mellett, a finn állami lét megőrzését Helsinki Moszkvával szembeni magatartásától tette függővé. Sztálin elvetette az 1939-es szovjet–finn határhoz való visszatérést.

² Erre nézve lásd FÜLÖP 2020: 207–224.

³ National Archives, Kew, UK PRO PREM 3 EUREKA, Major Birse 1943. december 1-jei feljegyzése; FRUS, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943: 590–593. Charles Bohlen 1943. december 1-jei feljegyzése.



Finnország határai 1940–1947 között
 (NARA MAPS alapján rajzolta: Sebők László)

Forrás: FÜLÖP 2009; 2018: lxix. tábla

A szovjet kormányfő ragaszkodott az 1940-es moszkvai békeszerződés helyreállításához, és ezenfelül bejelentette igényét Petsamo vidékére. A szovjet kormányfő a határok kérdésében leszögezte: „amennyiben Hangö Finnországhoz tartozna, kész elfogadni Petsamót helyette. Ezzel létrejönne a Szovjetunió közös határa Norvégiával. Petsamót különben is annak idején Oroszország adta ajándékba Finnországnak.”⁴

Roosevelt úgy vélte, a finnek hajlanak ugyan a határok megváltoztatásának elfogadására, viszont szeretnék megtartani Viborg városát, ami ellen Sztálin hevesen tiltakozott. Roosevelt meg sem említette a feltétel nélküli megadást. Az amerikai elnök ugyanilyen könnyen tolta félre külpolitikája másik, sokat hangoztatott elvét, vagyis azt, hogy amíg a háború tart, nem vitatnak meg területi kérdéseket.

Churchill a Finnországgal hadiállapotban lévő Nagy-Britannia nevében elsőrendűnek tartotta Leningrád biztonságának helyreállítását. *Az angol miniszterelnök elismerte a Szovjetunió vezetői szerepét a Balti-tenger térségében, különösen a tengeren és a levegőben.* Az angol kormány teljes érdektelenségét nyilvánította ki Finnországgal szemben, ámde Churchill ragaszkodott ahhoz, hogy Finnország függetlensége semmiképp se csorbuljon, a rendkívül szegény országtól jóvátételt ne csikarjanak ki, azt úgysem tudná megfizetni. A szovjet kormányfő a jóvátétel fizetését öt-nyolc év alatt természetben, fa- és papíráru szállításával megvalósíthatónak tartotta. Churchill emlékeztette az 1917-es esztendő bolsevik jelszávára: „Sem annexió, sem jóvátétel!”

Sztálin ezt követően ismertette a szovjet feltételeket:

- ♦ Az 1940-es békeszerződés helyreállítása, esetleg Hangöt Petsamóra cserélve, de míg az előzőt csak bérelték, az utóbbit állandóan birtokba vennék.
- ♦ A Szovjetuniónak okozott kárt a finnek 50%-ban megtérítik. A pontos összeget később megvitathatják.
- ♦ Szakítás Németországgal, a németek kiűzése Finnországból.
- ♦ A finn hadsereg leszerelése és újjászervezése.⁵

A szövetségesek összehangolták politikájukat a finn semlegesség helyreállítására, majd 1943-ban a különbke elérésére. A határ- és jóvátételi kérdéseket ugyanis általában békeszerződésben, és nem fegyverszüneti egyezményben rendezik. A teheráni vita arra is rávilágított, hogy Sztálin milyen fontosnak tartotta a szövetséges együttműködést és egységet az ellenséges államokkal szemben. Egy sikertelen kiugrási kísérletet a németek a szövetségesek egységének megbontására használhattak volna fel. Roosevelt és Churchill érdekeltsége

⁴ PALM–ENCKELL 1971: 30; PALM 1971: 20.

⁵ National Archives, Kew, UK PRO PREM 3 EUREKA; FRUS, The Conferences at Cairo and Tehran, 1943: 592–593.

Finnország függetlenségének fenntartásában sokat nyomott a latban, főként addig, amíg Sztálin a háromoldalú, szovjet–amerikai–angol európai politika kereteiben gondolkozott.

Sztálin tartós különbéke megkötésére és Finnország megbüntetésére törekedett. A szovjet biztonsági szempontokat területe kiterjesztésével, Finnország Németországról való leválasztásával, a finn hadsereg németekkel szembefordításával, majd lefegyverzésével, ártalmatlanná tételével kívánta elérni. A szovjet kormány mereven ragaszkodott ezekhez az 1940. márciusi moszkvai békéénél jóval súlyosabb feltételekhez. A magát megadó ellenségtől megkövetelte azok vita nélküli elfogadását. Szó sem lehetett győztes és legyőzött közötti tárgyalásról, alkuról.

Az olasz példa azt is tanúsította, hogy az átállás sikerének kulcsa a kiugró állam hadseregének szembefordítása a németekkel.⁶ A szovjet kormányfő azért is késznek mutatkozott fegyverszünetet kötni a finn, a román és a magyar „Badoglióval”, mert ha az kér békét, aki a háborúba vitte országát, kénytelen lesz viselni a teljes felelősséget a vereségért, a szigorú megadási feltételek végrehajtásáért. A hadsereg főparancsnoka Finnországban Mannerheim, Romániában Ion Antonescu, Magyarországon Horthy Miklós volt. Szovjet szemmel úgy tűnt, hogy közreműködésükkel könnyebb az átállás, mint a hadseregek felett semmilyen befolyással sem bíró ellenzékkel. Sztálin Finnország esetében is hajlandó volt partnerként bárkit elfogadni, aki a fordulatot és főleg a hadsereg átállását biztosítani tudja. Még valamennyi teheráni résztvevő emlékezetében frissen élt az olasz fegyverszünet okozta katasztrófa. Köztes-Európában a szövetségesek oldalára átállni szándékozó kormányok, ellenzéki csoportok egyszerre néztek szembe a német megszállás rémével és egyben a balti államok sorsára jutás, a szovjet tagköztársasággá alakítás fenyegető árnyékával.

Különbéke vagy fegyverszünet?⁷

A szovjet kormány a finn politikusok közül Juho Paasikivit, a korábbi miniszterelnököt, a téli háború előtt és után a szovjetekkel szemben engedékenyebb politikát szorgalmazó moszkvai követet nevezte meg mint kíváncsított tárgyalópartnert, egyben közölte a finnekkel, hogy az 1940-es békeszerződésben lefektetett határokat tekinti tárgyalási alapnak. Paasikivi és Carl Enckell⁸ 1944. március 26-án indult el Helsinkiből a svéd főváros érintésével Moszkvába. Felhatalmazásuk a szovjet tárgyalópartnerek meghallgatására, feltételeik

⁶ FÜLÖP 2017: 58–61.

⁷ A tárgyalási jegyzőkönyveket közli: PALM 1971: 20. A finn fegyverszünetről lásd még NEVAKIVI 1994: 91–115.

⁸ Az 1876-ban született Carl Enckell orosz gárdatiszt 1918–1919-ben a függetlenné vált Finnország első külügyminisztere volt.

értelmezésére, a szovjetek által kidolgozott békeszerződés elfogadásának előkészítésére szorítkozott. A finn kormány saját küldötteivel szembeni távolságtartó magatartása érthető, ugyanis alig egy héttel Magyarország megszállása után, a német ellenlépésektől tartva, nem akarta nyíltan beismerni, hogy egyenesen Moszkvához fordul békéért.

A szovjet tárgyalófél, Molotov külügyi népbiztos és helyettese, Vlagyimir Gyekanozov a tárgyalások első napján a németekkel való szakításra, a szigorú fegyverszüneti feltételek (1940-es határok, Petsamo átadása, 600 millió dollár jóvátétel) elfogadására akarta rábírni a finn küldötteket. Ha ebbe belemennek, kilátásba helyezte a *szovjet–finn különbéke megkötésének* lehetőségét. Amikor Molotov felismerte, hogy mandátum híján a finn delegáció nem tud különbékét kötni, tüstént visszatért a szövetségesek közös álláspontjához, vagyis ahhoz, hogy egyezkedés helyett az ellenségre egyszerűen rá kell kényszeríteni a megadási okmány elfogadását.

A március 27-i és 29-i két tárgyalási nap hangvétele közötti különbség ebből adódik. Az elsőn, a különbéke elérése érdekében, Molotov még Finnországgal szembeni politikájuk mozgatórugóit magyarázta. A második tárgyalás alkalmával a külügyi népbiztos a győztes nyers hangján diktálta feltételeit a kénye-kedvére kiszolgáltatott kis legyőzötnök. A finn küldöttek szempontjából ezen a napon mutatta meg a sztálini diplomácia valódi arcát. Az a mód, ahogy Molotov a tárgyalásokat vezette, a finn delegációt 1940 novemberére emlékeztette, amikor a külügyi népbiztos a náci külügyminiszterrel Berlinben a finnkérdést egyszer és mindenkorra a balti államok mintája, vagyis a Szovjetunióba beolvasztás alapján kívánta rendezni. Molotov éreztette a finn küldöttekkel, hogy *Finnország pusztá létezése, függetlensége a Szovjetunió nagylelkű ajándéka*. Molotov fenyegetően kilátásba helyezte a finn kormány népfrontos „átszervezését”, a városok megszállását, a feltétel nélküli megadás elvének alkalmazását.⁹

Moszkva az egyezmény tervezetének megfogalmazásánál figyelembe vette szövetségesei javaslatait, így Nagy-Britannia hadifoglyok és internáltak szabadon bocsátására vonatkozó elgondolásait és Rooseveltné kívánságát, Hangő bérletének megszüntetését. A külügyi népbiztos a fegyverszünet feltételeinek átadására és megtárgyalására Archibald Clark Kerr moszkvai angol nagykövetet meg sem hívta, annak ellenére, hogy Nagy-Britannia szovjet kérésre üzent hadat Finnországnak.

A Szovjetunió szövetségesei háta mögött próbált területi rendezést elérni. Rooseveltné továbbra sem volt hajlandó alkudozni az európai területi rendről a háború alatt. Az amerikai hivatalos álláspont az maradt, hogy a határokat a háborút követő békétárgyalásokon véglegesítik. Moszkva ebben a vonatkozásban nem konzultált előzetesen az angol

⁹ PALM 1971: 80–96.

kormányval. A Szovjetunió szövetségei semmilyen beleszólást sem kaptak volna a finn fegyverszünet ellenőrzésébe.

A szovjet biztonsági és jóvátételi követelések napvilágra kerülése a finn kormányban és ellenzékében egyaránt azt a meggyőződést érte el, hogy a Szovjetunió országuk teljes katonai és gazdasági ellenőrzésére törekszik. A finn kormány 1944. április 2-án, a 200 tagú Parlament április 12-én¹⁰ vitatta meg a szovjet fegyverszüneti feltételeket:

- Finnország megszakítja kapcsolatait Németországgal. Legkésőbb 1944. áprilisban a német csapatokat és a hajók legénységét internálják vagy kiutasítják. A Szovjetunió katonai segítséget nyújt e feladat végrehajtásához.
- Az 1940-es békeszerződést helyreállítják. A finn haderőt 1944. április végéig az 1940-es határ mögé vonják vissza.
- A Szovjetunió és a vele szövetséges államok hadifoglyait és internáltjait átadják a szovjeteknek. Ez a lépés kölcsönös lesz, amennyiben fegyverszüneti egyezmény helyett békeszerződést kötnek.
- A finn hadsereg 50%-át 1944. májusban leszerelik. Az egész hadsereget 1944. június–júliusban békeállományba helyezik.
- Finnország öt éven belül áruban (papír, cellulóz, hajók, gépek) 600 millió dolláros jóvátételt fizet a Szovjetuniónak.
- Petsamo és környéke visszatér a Szovjetunióhoz. Ezt a területet 1920-ban és 1940-ben önkéntesen engedte át a Szovjetunió Finnországnak.
- Amennyiben Finnország az első hat cikkelyt elfogadja, a Szovjetunió megfontolja, hogy lemondjon-e Hangö és környéke bérletéről.

Paasikivi javaslata ellenére a szovjet feltételeket a finn kormány és a parlament nyíltan és egységesen elvetette. *Helsinkit egyszerre riasztotta Magyarország német megszállásának példája, illetve a szovjet területi és jóvátételi követelések nagysága.*

Az 1944. szeptember 19-én Moszkvában aláírt finn fegyverszünet

Mannerheim, a hadsereg főparancsnoka fordította meg a finn politika irányát, ragadta magához a kezdeményezést. 1944. augusztus 4-én vette át a köztársasági elnöki tisztséget, augusztus 25-én békét kért a Szovjetuniótól. Augusztus 29-én Moszkva beleegyezően válaszolt. A Szovjetunió a tárgyalások előfeltételeként szabta a szakítást Németországgal.

¹⁰ National Archives, Kew, UK PRO FO 371. 43164 Finnish Armistice and „preliminaries of peace” U 70. 65 PRO CAB 80/81/69 Finnish armistice terms. C. O. S. (44) 259. (O).

A finn elnök 1944. szeptember 6-án csapatait visszarendelte az 1940-es határok mögé, és ezzel feladta az 1939-es határok helyreállításának igényét. Végleg beletörődött a területek elvesztésébe. Legyőzőjét ezúttal kész tények elé állította. Kifejezte készségét a tárgyalásra a Szovjetunió feltételei alapján.

1944. szeptember 7-én a finn kormány delegációja Moszkvába utazott, ahol több mint egy hétig várakozott a román tárgyalások befejezésére. A román küldöttség 1944. augusztus 29-én érkezett Moszkvába, és a szeptember 12-ről 13-ra virradó éjszakán írta alá a fegyverszüneti egyezményt. Finnország elvesztette 1944 tavaszán szerzett előnyét a balkáni országgal szemben, amelyet Paasikivi moszkvai fegyverszüneti tárgyalásaival szerzett. A szövetségesek javarészt a román precedenst alkalmazták a finn fegyverszünetre. A fegyverszüneti tárgyalásokat a külügyi népbiztos vezette. Helyettesei közül Gyekanozov a csatlós országokért, Litvinov pedig a béke-előkészítésért volt felelős. A másik szövetségest Archibald Clark Kerr angol nagykövet képviselte.

A Finnországgal hadban álló két szövetséges, a Szovjetunió és Nagy-Britannia közösen elfogadott szövegét a külügyi népbiztos azzal nyújtotta át a finn küldöttségnek, hogy azt változatlanul kell elfogadniuk, „ha nem tetszik, haza is mehetnek”.¹¹ A fegyverszünet helyreállította az 1940. március 13-i moszkvai szovjet–finn békeszerződés rendelkezéseit. Az egyezmény szövegének többi részét – *mutatis mutandis* – a román fegyverszünetből emelték át. Megegyezett a román egyezmény szövegével a záró rendelkezés is, vagyis hogy Szövetséges Ellenőrző Bizottságot állítanak fel a fegyverszünet végrehajtásának ellenőrzésére a szövetséges (szovjet) főparancsnokság irányításával. Az angol részvételt külön nem említették a szövetséges ellenőrzésben.

Az 1944. márciusi feltételekhez képest két lényeges változás történt: az egyik a jóvátétel összegében, a fizetés határidejében, a másik a „támaszpont” bérlete kérdésében. Churchill már Teheránban kétségbe vonta a jóvátétel fizetésének értelmét olyan szegény ország esetében, mint Finnország. Korábban Helsinki egyik indoka a különbenke visszautasítására a szovjet anyagi követelés mértéke volt. Moszkva az angol érveknek helyt adva a román kötelezettség mértékére, vagyis hat év alatt fizetendő 300 millió amerikai dollárra szállította le igényét. A jóvátétel fizetésének elhalasztására vonatkozó angol javaslatot Molotov elvetette.

A szovjet kormány lemondott a Finn-öböl bejáratát ellenőrző Hangö bérletéről. Ehelyett Porkkala-Udd tengerészeti támaszpontját „vette bérbe”. A Szovjetunió ezzel katonailag teljes és közvetlen ellenőrzése alá vonta a finn fővárost. A katonai támaszpont ugyanis a Helsinkivel szemben lévő szigeten található. Stratégiai helyzete olyan, mintha valaki a Margit-szigetről ellenőrizné Budapestet.¹² A moszkvai fegyverszüneti tárgyalásokon a szovjet küldöttség

¹¹ National Archives, Kew, UK PRO CAB 80/81/69 Finnish armistice terms. C. O. S. (44) 259. (O).

¹² A „bérletről” Hruscov 1955 májusában, az osztrák államszerződés megkötésének napján mondott le.

katonai szakértői (Zsdanov vezérezredes, Styemenko tábornok, Alekszandrov ellentengernagy) sürgették a finn hadsereg fellépését a németek Finnországból való kiszorítására és lefegyverzésére.¹³ A fegyverszüneti egyezmény katonai rendelkezései engedélyezték a dél-finnországi repülőterek szovjet használatát a hadműveletek idején. Az 1940. október 1-jei szovjet–finn egyezményt helyreállítva elrendelték az Åland-szigetek leszerelését.

A fegyverszüneti feltételek jóval súlyosabbaknak bizonyultak azoknál, amelyeket Paasikivinek tavasszal Moszkvában felvázoltak. A diktált fegyverszünetben a jóvátétel, Porkkala-Udd „bérlete” egyértelműen Finnország megbüntetését célozta. A tárgyalás utolsó estéjén Molotov azzal bírta rá vonakodó finn partnerét az „ultimátum” szövegének változtatás nélküli elfogadására, hogy Finnország teljes katonai megszállásával fenyegette meg. A finn fegyverszüneti egyezményt 1944. szeptember 19-én éjfélkor írta alá a Kremlben Zsdanov vezérezredes a szovjet és az angol kormány, a szövetséges (szovjet) főparancsnokság képviseletében, a Finnországgal hadban álló Egyesült Nemzetek nevében.

A finn kivétel: „az orosz medve sohasem jött be”

Ha összehasonlítjuk a szovjet érdekszférába került „volt ellenséges” államok fegyverszüneteit (a román, a bolgár és a magyar) a finn fegyverszünettel, az északi ország kivételes helyzete három tekintetben mutatkozik meg:

(1) A preambulum Németországgal a szakítást és a német csapatok Finnországból eltávolítását írja elő. Finnországot nem kötelezi hadüzenet küldésére, csapataival a Németország elleni háborúban részvételle. A finn hadsereg szovjet segítség nélkül üzte ki a német 20. lappföldi hadsereget. A finn tisztikarban nem történt változás. Mannerheim marsall maradt a főparancsnok. A kormányt a háború befejezéséig a finn belbiztonsági, rendfenntartó erők képesek voltak megvédeni minden belülről vagy kívülről jövő hatalomátvételi kísérlettel szemben. Finnország megőrizte függetlenségét. Demokratikus jogállami berendezkedése fennmaradt. 1945 márciusában szabad választásokat rendeztek. A kommunista párt a választások előestéjén mindössze 2000 tagot számlált, nem vált politikai tényezővé.¹⁴

(2) A román (a bolgár, a magyar) fegyverszünet biztosította a szovjet csapatok és más szövetséges csapatok számára a szabad mozgási lehetőséget a román (a bolgár, a magyar) területen, bármilyen irányban, amennyiben ezt a szövetséges (szovjet) főparancsnokság véleménye

¹³ STYEMENKO 1973: 417. A szovjet vezérkar hadműveleti főnökével a finn delegáció a második tárgyalási napon állapodott meg.

¹⁴ NEVAKIVI 1976: 46.

szerint a katonai helyzet megkívánta. A román (a magyar, a bolgár) esetben a szovjet csapatok a Szövetséges Ellenőrző Bizottság végrehajtó szerveiként jártak el, megszálló funkciókat láttak el. Különösen a kezdeti időszakban az arcvonal mögötti területen közvetlen katonai kormányzást gyakoroltak. A finn egyezményből ez a rendelkezés teljesen hiányzott. Helsinkiben Zsdanov vezérezredes, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke a békeszerződés 1947. szeptember 15-i életbelépéséig kizárólag a szabadon választott finn kormányon keresztül utasíthatta a közigazgatás hivatalnokait. A szövetséges hatalmak nevében eljáró főparancsnok hatásköre a fegyverszünet ellenőrzésére korlátozódott. *„Az orosz medve soha sem jött be”* – írta Jukka Nevakivi.¹⁵ *A finn fegyverszünet nem vezetett az ország szovjet katonai megszállásához.*

(3) A finn megadási okmány egy további sajátossága a jövőt vetítette előre. A preambulum a fegyverszüneti egyezmény és a békeszerződés szövegének azonosságára utal: „A leendő békeszerződés megkötését megkönnyíti a fegyverszüneti egyezmény egyes feltételeinek békeszerződésbe emelése.”¹⁶ A szovjet kormány ugyanis a fegyverszüneti egyezményeket végleges békeszerződéseknek tekintette, az 1947. február 10-én Párizsban aláírt béke szövegéből csak a kizárólag a háborús időszakra vonatkozó ideiglenes rendelkezések maradtak ki.

A finn kivétel több tényező egyszeri egybeesésének köszönhette létrejöttét, döntően a háború megvívásának szovjet hadászati szempontja szülte. A Vörös Hadsereget a Németország feletti mielőbbi győzelem elérése érdekében a mellékhadszínterekről a berlini fő csapás irányába csoportosították át. A szovjet béke-előkészítés maximális programjának, a teljes megszállásnak, a kommunista párt vezette népfrentkormány országra erőltetésének végrehajtását értelmetlenné tette a szovjet békecélok tárgyalás útján való elérése. Az angol és az amerikai kormány érdekeltnek mutatta magát a finn függetlenség megőrzésében. A szövetségesek fenntartás nélkül működtek együtt a Szovjetunióval. Moszkva ennek következtében kénytelen volt figyelembe venni Washington és London álláspontját. Mindezekon felül abban az esetben, ha a Vörös Hadsereg megszállta volna Finnországot, Svédországot az angolok és az amerikaiak karjaiba löki, Stockholm semlegességét feladva bizonyára a nyugati tömbhöz csatlakozik. A finn haderő a téli háború idején hónapokon át hősie honvédő harcot folytatott, a Vörös Hadsereg súlyos árat fizetett agressziójáért. Helsink mindamelllett a háború végére egyedül maradt, teljesen elszigetelődött. Senki sem állt ki mellette. E tényezők együtt egyetlen más, szovjet befolyási övezetbe utalt állam esetében sem jelentkeztek. A finn fegyverszünet egyszerűnek és megismételhetetlennek bizonyult.

¹⁵ NEVAKIVI 1976: 79.

¹⁶ National Archives, Kew, UK PRO CAB 80/81/69. Finnish armistice terms. C. O. S. (44) 259. (O). A finn fegyverszünet angol szövege. PALM 1971: 155.

Irodalom- és forrásjegyzék

- AUNESLUOMA, Juhana (2005): Great Britain, Small States and the Concept of Balance of Power in Europe. The Case of the Nordic Region. In TRAUSCH, Gilbert (szerk.): *Le rôle et la place des Petits Pays en Europe au XXe siècle*. Baden-Baden – Bruxelles: Nomos, 493–503.
- FÜLÖP Mihály (2009): A finn kivétel. Különbéke vagy fegyverszünet? *Múltunk*, 54(2), 4–35. Online: <http://www.multunk.hu/wp-content/uploads/2017/01/fulopm09-2.pdf>
- FÜLÖP Mihály (2017): Kilépni nehéz. Kiugrások, kapitulációk, 1943–1944. *Rubicon*, 28(5), 58–61. Online: https://epa.oszk.hu/03100/03122/00006/pdf/EPA03122_rubicon_2017_05_058-061.pdf
- FÜLÖP Mihály szerk. (2018): *Az elfelejtett béke. Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára*. Budapest: Dialóg Campus. Online: https://real.mtak.hu/99547/1/web_PDF_Az_elfelejtett_beke_JAV.pdf
- FÜLÖP Mihály (2020): „Erdély vagy annak nagyobb része”. A szövetséges nagyhatalmak vitái a magyar–román határról (1940–1945). *Levéltári Közlemények*, 91(1–2), 207–224. Online: https://real.mtak.hu/146871/1/L_K_2020_4_2_FulopM_KL.pdf
- HEIKKILÄ, Hannu (1983): *The Allied Countries and the Question of Finnish Reparations to the Soviet Union 1943–1947*. Helsinki: SHS.
- NEVAKIVI, Jukka (1976): *The Appeal that Was Never Made. The Allies, Scandinavia and the Finnish Winter War, 1939–1940*. London: C. Hurst & Co.
- NEVAKIVI, Jukka (1994): A Decisive Armistice 1944–1947. Why Was Finland Not Sovietized? *Scandinavian Journal of History*, 19(2), 91–115. Online: <https://doi.org/10.1080/03468759408579272>
- PALM, Thede (1971): *The Finnish–Soviet Armistice Negotiations of 1944*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- PALM, Thede – ENCKELL, Georg (1971): *The Road to Armistice. The Finnish–Soviet Armistice Negotiations of 1944*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- POLVINEN, Tuomo (1986): *Between East and West. Finland in International Politics, 1944–1947*. Minneapolis, MI: University of Minnesota Press.
- STYEMENKO, Sz. M. (1973): *A vezérkar a háború éveiben*. Budapest: Zrínyi–Kossuth.